

Ingen skal bli utsatt for seksuelle overgrep

Justis- og beredskapsdepartementet DEP
postmottak@jd.dep.no

Oslo 04. desember 2020

Høringsuttalelse om ny lov om erstatning fra staten til voldsutsatte

Nok.¹ viser til høringsbrev av 04. september 2020 vedrørende ny lov om erstatning fra staten til voldsutsatte. Høringsfristen er 04. desember 2020. Vi takker for tilliten som høringsinstans.

Nok. Norge er paraplyorganisasjonen til landets 16 Nok.-sentre. Nok.-sentrene er et lavterskel hjelpetilbud for personer som er utsatt for seksuelle overgrep og deres pårørende, og driver ut fra hjelp til selvhjelp-prinsippet. Som paraply for landets sentre jobber Nok. Norge for at alle utsatte og pårørende skal ha tilgang til et godt og tilgjengelig tilbud uansett hvem de er eller hvor de bor.

1. Innledende bemerkninger

Nok. tiltrer vurderingene til flere av de andre høringsinstansene herunder Advokatfirmaet Salomon Johansen AS, Den norske Dommerforeningen, NKVTS, JURK, Stine Sofies stiftelse m.fl..

Vi vil i det følgende komme med merknader til enkelte av punktene i høringsforslaget der vi har særskilt kunnskap om personer som er utsatte for seksuelle overgrep.

2. Nok. sine konklusjoner, kort oppsummert

Den foreslåtte ordningen med krav til dom (som hovedregel, med unntak for ukjente gjerningspersoner) innebærer en omfattende svekkelse av de voldsutsattes rettigheter på en rekke områder. Lovendringen vil dessuten særlig ramme kvinner og barn, som er mest utsatt for både voldtekt og grov vold i nære relasjoner. I den foreslåtte lovendringen er det vanskelig å se noen fordeler for de fornærmede.

Det er uheldig at så mye av ansvaret legges på den voldsutsatte. Dersom det nye lovforslaget blir vedtatt slik det står nå, må voldsofre gå til sivilt søksmål mot skadevolder, og vinne, for å

¹ Nok. skiftet navn i høst. Før het paraplyen Fellesskap mot seksuelle overgrep (Fmso). Sentrene var tidligere kjent som SMISO/SMSO, Dixi og Krise- og incestsenteret i Follo. I dag går alle medlemssentrene under betegnelsen Nok.-sentre.

kunne få voldsoffererstatning fra staten. Dette er en risiko og en påkjenning de færreste har mulighet til, eller ønsker å ta.

Personer som har vært utsatt for vold og som har hatt store utgifter på grunn av tapt arbeidsinntekt, helseutgifter og store endringer i livssituasjon, skal ikke måtte ta regningen. Å gi ofre for vold anerkjennelse og ressurser er et viktig steg for mange å komme tilbake til hverdagen igjen.

Vi støtter det Den norske Dommerforening i «at forslaget til ny lov innebærer en vesentlig prinsipiell omlegging av ordningen med voldsoffererstatning til primært å være en garantiordning som sikrer at voldsutsatte og etterlatte faktisk mottar den erstatning skadevolderen etter domstolsbehandling av kravet er forpliktet til å betale».

3. Til høringsnotatets punkt 1.1. og 8.5.1 – Krav om dom

«Systemet er basert på at det stilles krav om at skadevolder er dømt til å betale erstatning til den voldsutsatte. Det forutsetter at hele erstatningskravet fremmes for og behandles av domstolene. Slik blir erstatningskravet behandlet tidligere i straffesakskjeden, avgjørelsen får høy kvalitet og vil i større grad oppleves rettferdig, samtidig som at det ikke blir nødvendig med ytterligere behandling hos voldsoffererstatningsmyndighetene.»

«Det innebærer at dersom påtalemyndigheten har henlagt saken etter bevisets stilling eller på grunn av strafferettslig foreldelse, må den voldsutsatte gå til sivilt søksmål mot skadevolder og få dom for erstatning for å kunne få erstatning fra staten.»

Departementet foreslår at det som hovedregel stilles som vilkår for å få erstatning fra staten at det foreligger dom eller rettsforlik som gir den voldsutsatte rett på erstatning fra skadevolder. I slike tilfeller skal den voldsutsatte få utbetalt erstatningen fra staten nærmest automatisk og umiddelbart, og uten å fremme noen søknad.

Nok. støtter forslaget om at de som er tilkjent erstatning fra en skadevolder i en sak, skal få en henvendelse fra staten og at erstatningen blir utbetalt uten at den utsatte selv må søke om erstatningen. Nok. er uenig i at det skal stilles krav til dom eller rettsforlik for få erstatning fra staten. Vi forstår at det er ønskelig med en rask og effektiv prosess, men dette må ikke gå på bekostning av en rettferdig prosess hvor man har mulighet til å få erstatning. Fokus bør ligge på at de(n) ansvarlige stilles til ansvar, og at den som har vært utsatt for vold eller seksuelle overgrep får en rettferdig behandling.

Nok. erfarer at det for mange er utfordrende å anmelde seksuallovbrudd. Mange opplever anmeldelse som en risiko, spesielt i saker som omhandler forhold i nære relasjoner. Som også NKVTS skriver i sitt høringssvar, viser forskning at de færreste anmelder barnemishandling, vold i nære relasjoner, voldtekt og seksuelle overgrep. For eksempel viser resultatene fra forskningen ved NKVTS at omtrent en av ti hadde anmeldt voldtekt, mens dette gjaldt for noe over en fjerdedel av dem som var blitt utsatt for vold/mishandling i

nære relasjoner. Det kan være vanskelig å anmelde slik vold, særlig dersom en har en nær relasjon til den som har utøvd volden. Fordi så få anmelder volden, er muligheten for voldsoffererstatning allerede i dag begrenset til et lite mindretall av voldsutsatte.

Det er også mange som vegrer seg for å anmelde fordi de regner med at forholdet blir henlagt. 80 % av anmeldte voldtekter i Norge blir henlagt. Henleggelsene skjer blant annet på bakgrunn av ressursmangel. Kun få saker ender i tiltale og selv da er det ingen garanti for at saken ender med en fallende dom. Det vil derfor være problematisk å bygge ordningen om voldsoffererstatning på en forutsetning om at politiet etterforsker alle straffesaker.

Mange voldsutsatte er dessuten redde for domstolssystemet; de er redde for å møte gjerningspersonen igjen, de er redde for ikke å bli trodd eller for risikoen knyttet til rettssaker. Denne frykten vil få mange til ikke å gå til sivil rettssak.

Vi vet dessuten at rettssaker ofte er en stor belastning for de voldsutsatte. Mange som er utsatt for seksuelle overgrep har redusert fysisk og /eller psykisk helse, og blir dårligere etter rettssaker. Belastningen som følger med å måtte ta saken til domstolene vil føre til at færre tar saken til retten og får voldsoffererstatning, selv om forholdet saken gjelder kvalifiserer til det. Her vil vi også vise til NKVTS sitt hørings svar: «(d)ersom den tiltalte blir frikjent – og erstatningsspørsmålet ikke er blitt behandlet i domstolen – må den som har vært utsatt for volden selv gå til sivil søksmål for eventuelt å kunne få voldsoffererstatning. For de fleste personer som har vært utsatt for seksuell vold eller vold i nære relasjoner antar vi at dette være en uoverstigelig oppgave(...)».

Det vil være svært vanskelig for mange voldsutsatte å stå i en sivil rettssak hvor det er mange skadevoldere, for eksempel i gruppevoldtekter. I tillegg til flere gjerningspersoner vil det ofte være flere advokater på den andre siden, så det totale antall «motparter» kan være høyt. Dette kommer i tillegg til at selve rettssaken ofte er en tung og tøff prosess i seg selv. Man risikerer således at det i saker med flere skadevoldere så vil de fornærmede ikke klare å gå til rettssak for å få dom, og således ikke få den erstatning de bør få. Også for disse personene medfører lovforslaget en forverring av dagens situasjon.

Selv om man skulle ha fri sakførsel mht. egne advokatutgifter risikerer man å måtte betale for motpartens advokatutgifter. Ved en ankebehandling i domstolene vil den økonomiske risikoen økes betydelig. De med dårlig råd, og dette er et betydelig antall mennesker, vil således ikke få voldsoffererstatning med det nye lovforslaget. Departementet har heller ikke tatt i betraktning at i forslag til ny rettshjelplov, er det lagt opp til en vesentlig større *egenandel*. Dette vil i seg selv medføre en begrensning i muligheten for de med minst midler.

Lovforslaget omhandler etter vår mening i svært liten grad barn/mindreårige. De vil normalt ikke ha mulighet selv til å gå til (sivil) rettssak, men være avhengig av sine verger/midlertidige verger. Med det nye forslaget vil barn/mindreårige ikke få erstatning om verger/midlertidige verger ikke følger opp deres rettigheter. Lovforslaget vil medføre et

betydelig økt ansvar for midlertidig verger (setteverger), og man kan risikere at færre tar slike vergeoppdrag. Dette vil gå ut over de mindreårige.

Nok. er svært kritiske til at Justis- og beredskapsdepartementet ønsker å sette krav til at personer som har vært utsatt for vold og seksuelle overgrep i barndommen og har fått saken henlagt av påtalemyndigheten på grunn av bevisets stilling eller på grunn av strafferettslig foreldelse, må gå til sivil søksmål mot skadevolder og få en dom, for å få mulighet for å få erstatning. Det vil være svært vanskelig for partner og for barn å gå til sivil retts sak mot tidligere ektefelle eller mot egne foreldre. Dette vil for mange være en for stor belastning til at de gjør det.

4. Til høringsnotatets punkt 1.6 – Lang ventetid

Nok. er enige med departementet i at Kontoret for voldsoffererstatning sin lange ventetid har negativ effekt for søkerne.

Nok. er derimot uenig i at løsningen på problemet er å begrense mulighetene for flere søkere til å få voldsoffererstatning. Vi mener problemet må avhjelpes på annen måte, blant annet ved å ansette flere saksbehandlere til Kontoret for voldsoffererstatning. Det kan også hjelpe hvis de som har dom på erstatning får pengene utbetalt automatisk. Nok. stiller spørsmål ved at departementet ser saksbehandlingstiden som en belastning for voldsopfrene, og samtidig mener at de samme personene skal gå til sivil sak for å få voldsoffererstatning. Det er liten grunn til å tro at gjennomføring av et sivil søksmål vil være tidsbesparende for den utsatte. En domstolsbehandling vil også kunne være en tidkrevende prosess.

5. Til høringsnotatets punkt 1.8 og 20.2 – Statens utgifter

Departementet anser det nødvendig å redusere statens utgifter og få en tydeligere prioritering. Dette er en beklagelig prioritering dersom dette går ut over en av de mest sårbare gruppene i samfunnet – personer som er utsatt for vold og overgrep.

Staten har menneskerettslige forpliktelser som ikke kan undergraves når det skal foretas økonomiske prioriteringer. Blant annet følger det av Istanbulkonvensjonen artikkel 30 (2) at personer som er påført alvorlig personskade eller svekket helse skal tilkjennes tilfredsstillende erstatning fra staten.

Med vennlig hilsen
Nok. Norge

Ingvild Hestad Torkelsen
Daglig leder

Sunniva Lundh
Konsulent